

**german
cooperation**

DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

Implemented by

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Stručno obrazovanje u BiH

**Analiza federalnih propisa primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu
učenika kod poslovnih subjekata**

Decembar 2020. godine

SADRŽAJ

I	UVOD.....	3
II	PREGLED PRIMJENJIVIH PROPISA I ZVANIČNIH MIŠLJENJA NADLEŽNIH ORGANA	3
III	STATUS UČENIKA TOKOM IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA5	
IV	PRIMJENJIVOST ODREDBI ZAKONA O RADU KOJE SE ODNOSU NA ZAŠTITU MALOLJETNIKA NA UČENIKE KOJI OBAVLJAJU PRAKTIČNU NASTAVU I FERIJALNU PRAKSU KOD POSLOVNOG SUBJEKTA.....	6
V	INSPEKCIJSKI NADZOR NAD POSLOVNIM SUBJEKTOM KOD KOJEG UČENICI IZVODE PRAKTIČNU NASTAVU I FERIJALNU PRAKSU	7
VI	(NE)MOGUĆNOST ZASNIVANJA RADNOG ODNOSA SA UČENIKOM	8
VII	UGOVARANJE OBAVEZNOG RADA UČENIKA PO OKONČANJU ŠKOLOVANJA.....	9
VIII	NAJNIŽA DOB ZA OBAVLJANJE PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA	10
IX	DOPRINOSI ZA OBAVEZNO OSIGURANJE	10
X	PORESKI TRETMAN NAKNADA ISPLAĆENIH UČENICIMA	13
XI	MJERE ZAŠTITE ZDRAVLJA I SIGURNOSTI TOKOM IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE	14
XII	MJERE ZDRAVSTVENOG NADZORA TOKOM OBAVLJANJA PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA.....	16
XIII	DELIKTNNA ODGOVORNOST UČENIKA.....	18
XIV	SADRŽAJ I NAČIN VOĐENJA EVIDENCIJE O UČENICIMA KOJI OBAVLJAJU PRAKTIČNU NASTAVU KOD POSLOVNOG SUBJEKTA.....	18

I UVOD

U pogledu praktične nastave izvan škole i ferijalne prakse učenika, postoje brojna pitanja sa nejasnim, različitim ili čak potpuno suprotstavljenim tumačenjima. S tim u vezi, javila se potreba za izradom analize pozitivnog pravnog okvira – propisa na nivou FBiH koji regulišu određena pitanja relevantna za izvođenje praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnih subjekata – s ciljem da se u što većoj mjeri otklone postojeće nejasnoće. Svrha ove analize je da se na sveobuhvatan način predstave rješenja federalnih propisa koja imaju direktnu ili indirektnu primjenu u oblasti praktične nastave učenika kod poslovnog subjekta i ferijalne prakse.

Prvi dio Analize sadrži pregled mjerodavnih propisa i mišljenja nadležnih organa na osnovu kojih je izrađena ova analiza.

Drugi dio Analize sadrži osvrt na odgovarajuće odredbe federalnih propisa i međunarodnih konvencija primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika te pruža odgovore na sljedeća pitanja:

- 1) Status učenika tokom izvođenja praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta
- 2) Primjenjivost odredbi Zakona o radu koje se odnose na zaštitu maloljetnika na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu i ferijalnu praksu kod poslovnog subjekta
- 3) Inspeksijski nadzor nad poslovnim subjektom kod kojeg učenici izvode praktičnu nastavu i ferijalnu praksu
- 4) (Ne)mogućnost zasnivanja radnog odnosa sa učenicom dok traje školovanje
- 5) Ugovaranje obaveznog rada učenika po okončanju školovanja
- 6) Najniža dob za obavljanje praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta
- 7) Doprinosi za obavezno osiguranje
- 8) Poreski tretman naknada isplaćenih učenicima tokom obavljanja praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta
- 9) Mjere zaštite zdravlja i sigurnosti tokom izvođenja praktične nastave i ferijalne prakse
- 10) Mjere zdravstvenog nadzora tokom obavljanja praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta
- 11) Deliktna odgovornost učenika
- 12) Sadržaj i način vođenja evidencije o učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta

II PREGLED PRIMJENJIVIH PROPISA I ZVANIČNIH MIŠLJENJA NADLEŽNIH ORGANA

Za potrebe sačinjavanja ove analize ("Analiza", analizirani su pozitivno-pravni, kao i propisi koji trebaju stupiti na snagu u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: FBiH) kako slijedi:

Propis	Skraćénica
Zakon o porezu na dohodak ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13)	Zakon o porezu na dohodak
Prijedlog Zakona o porezu na dohodak, septembar 2018. godine	Prijedlog Zakona o porezu na dohodak
Zakon o zdravstvenom osiguranju ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11 i 36/18)	Zakon o zdravstvenom osiguranju

Prijedlog Zakona o doprinosima, juni 2018. godine	Prijedlog Zakona o doprinosima
Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 13/18)	Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju
Odluka o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 26/14)	Odluka o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima
Zakon o obligacionim odnosima ("Službeni list SFRJ", br. 29/1978, 39/1985, 45/1989, "Službeni list RBiH", br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994 i "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 29/2003 i 42/2011)	Zakon o obligacionim odnosima
Zakon o radu ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 26/16 i 89/18)	Zakon o radu
Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 29/05)	Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti
Zakon o zaštiti na radu ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 79/20)	Zakon o zaštiti na radu
Pravilnik o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta sa posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima ("Službeni list SRBiH", br. 2/91)	Pravilnik o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta sa posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima
Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 92/16)	Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na Radu

Dodatno su analizirane relevantne odredbe Konvencije Međunarodne organizacije rada o najnižoj dobi zapošljavanja, 1973. godina, br. 138.

Pri sačinjavanju ove analize, uzeta su u obzir sljedeća službena mišljenja nadležnih organa:

- 1) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 04/-35/25-673/18 M.T. od dana 16.03.2018. godine (*Prilog 1 uz Analizu*)

- 2) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-34/11-674/18 IK od dana 02.04.2018. godine (*Prilog 2 uz Analizu*)
- 3) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva zdravstva, br. 07-37-2986/18 od dana 14.05.2018. godine (*Prilog 3 uz Analizu*)
- 4) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija, br. 04-14-1-6007/18 E.J. od dana 28.09.2018. godine (*Prilog 4 uz Analizu*)
- 5) Službeno mišljenje Inspektorata rada, zaštite na radu i socijalne zaštite Kantonalne uprave za inspeksijske poslove Kantona Sarajevo, br. UP – 1-14-09-30-00160/20-09/18-002 od dana 21.01.2020. godine (*Prilog 5 uz Analizu*)
- 6) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-30/11-41/20 AG od dana 29.01.2020. godine (*Prilog 6 uz Analizu*)
- 7) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija, br. 05-02-4-4139/20 od dana 17.06.2020. godine (*Prilog 7 uz Analizu*)
- 8) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva zdravstva, br. 02-33-/3312/20 od dana 16.06.2020. godine (*Prilog 8 uz Analizu*)
- 9) Službeno mišljenje Porezne uprave Federacije Bosne i Herecegovine, br. 13/08-02-3-836-1/20 – Dž. D od 30.06.2020. godine (*Prilog 9 uz Analizu*)

Radi razumijevanja terminologije korištene u ovoj analizi, napominjemo da izraz *de lege lata* označava zakone i propise koji su na snazi u momentu sačinjavanja Analize, *dok lege ferenda* označava zakone i propise koji trebaju stupiti na snagu.

III STATUS UČENIKA TOKOM IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA

Brojne obaveze – koje su federalnim propisima iz oblasti zdravstvenog osiguranja, penzijskog i invalidskog osiguranja, zaštite na radu, zaštite stanovništva od zaraznih bolesti i drugima – predviđene za poslovnog subjekta u odnosu prema učenicima koji izvode praktičnu nastavu i ferijalnu praksu te činjenica da učenik tokom praktične nastave i ferijalne prakse faktički učestvuje određenim dijelom u procesu rada kod poslovnog subjekta, stvorile su nedoumice u pogledu statusa učenika tokom izvođenja praktične nastave te proizvele pogrešan zaključak da se status učenika tokom praktične nastave izjednačava sa statusom radnika.

S ciljem otklanjanja gore navedenih neodumica, analizirani su relevantni radno-pravni propisi.

U smislu Zakona o radu, poslodavac je fizičko ili pravno lice koje radniku daje posao na osnovu ugovora o radu, odnosno radnik je fizičko lice koje je zaposleno na osnovu ugovora o radu te je na taj način isključena bilo kakva druga osnova za zasnivanje radnog odnosa ili vrsta radnog odnosa.¹ Nadalje, Zakon o radu predviđa da se rad za poslodavca može obavljati i na osnovu zaključenog ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova te po osnovu zaključenog ugovora sa pripravnikom odnosno ugovora o stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa.² Međutim, praktična nastava kod poslovnog subjekta i ferijalna praksa se ne mogu smatrati jednim od naprijed navedenih oblika rada kod poslodavca.

Zaključno, učenik koji obavlja praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta se ne smatra radnikom niti licem angažovanim za rad kod poslodavca.

¹ Članovi 5. i 6. Zakona o radu.

² Dodatnog pojašnjenja radi, ugovor o stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa se zaključuje isključivo sa licem koje je završilo školovanje za određeno zanimanje ukoliko je stručni ispit ili radno iskustvo utvrđeno zakonom ili pravilnikom o radu uslov za obavljanje poslova tog zanimanja.

Imajući u vidu gore navedeno, poslovni subjekti kod kojih se izvodi praktična nastava i ferijalna praksa nemaju obaveze predviđene Zakonom o radu prema učenicima koji u njihovim prostorijama obavljaju praktičnu nastavu odnosno ferijalnu praksu.

Pitanje praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta nije predmet regulisanja radnog zakonodavstva i ne može se razmatrati u takvom kontekstu, što je i potvrđeno službenim mišljenjem Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-34/11-674/18 IK od 2. aprila 2018. godine³.

Međutim, bilo bi opravdano tumačiti da se neke od odredbi Zakona o radu, uzevši u obzir njihovu prirodu i značaj dobra koje štite, trebaju analogno primijeniti na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta, a kako je i objašnjeno u poglavlju ispod.

IV PRIMJENJIVOST ODREDBI ZAKONA O RADU KOJE SE ODNOSI NA ZAŠTITU MALOLJETNIKA NA UČENIKE KOJI OBAVLJAJU PRAKTIČNU NASTAVU I FERIJALNU PRAKSU KOD POSLOVNOG SUBJEKTA

Uzevši u obzir prirodu pojedinih odredbi Zakona o radu te značaj dobra koje se njima štiti, opravdano bi bilo tumačiti da bi se sljedeće odredbe Zakona o radu koje se tiču mjera zaštite zdravlja i sigurnosti za maloljetne radnike, a čiji je cilj spriječiti štetne učinke ili povećane rizike za život i zdravlje maloljetnika, trebale analogno primijeniti i na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu i ferijalnu praksu kod poslovnog subjekta. Njihova analogna primjena bi značila da:

- 1) je prilikom stupanja na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu poslovni subjekt dužan omogućiti učenicima da se upoznaju sa propisima u vezi sa sigurnošću i zdravljem na radu⁴
- 2) je prilikom stupanja na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenik dužan pribaviti ljekarsko uvjerenje ovlaštenog ljekara ili nadležne zdravstvene ustanove kojim dokazuje da ima opću zdravstvenu sposobnost za rad⁵
- 3) učenik ima pravo na zdravstvene preglede koji za cilj imaju zaštitu njegovog zdravlja i psihičkog i fizičkog razvoja prije započinjanja praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta najmanje jednom u dvije godine, na trošak poslovnog subjekta⁶
- 4) je učeniku zabranjeno obavljanje naročito teških fizičkih poslova, radova pod zemljom ili pod vodom te ostalih poslova koji bi mogli štetno i s povećanim rizikom utjecati na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, s obzirom na njegove psihičke i fizičke osobine^{7 8}
- 5) je praktična nastava odnosno ferijalna praksa kod poslovnog subjekta koja se obavlja u industriji zabranjena u periodu između 19.00 sati i 7.00 sati sljedećeg dana⁹

³ Vidjeti Prilog 2 uz Analizu.

⁴ Analogno odredbama člana 55. stava (1) Zakona o radu.

⁵ Analogno odredbama člana 20. stav (2) Zakona o radu.

⁶ Analogno odredbama člana 58. Zakona o radu.

⁷ Analogno odredbama člana 57. Zakona o radu.

⁸ Odredbama člana 57. Stava (3) Zakona o radu predviđeno je da će federalni ministar (u pravilu nadležni federalni ministar za pitanja rada uz saglasnost ministra zdravstva) posebnim propisom utvrditi poslove na kojima se ne smiju zapošljavati maloljetni radnici. Do dana sačinjavanja Analize takav propis nije donesen.

⁹ Analogno odredbama člana 42. stava (2) Zakona o radu.

- 6) je praktična nastava odnosno ferijalna praksa kod poslovnog subjekta koja se ne obavlja u industriji zabranjena u periodu između 20.00 sati i 6.00 sati sljedećeg dana.¹⁰

Napominjemo da su ostala pitanja koja se tiču zaštite zdravlja učenika tokom obavljanja praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta analizirana u Poglavlju "Mjere zaštite zdravlja i sigurnosti na mjestu izvođenja praktične nastave".

V INSPEKCIJSKI NADZOR NAD POSLOVNIM SUBJEKTOM KOD KOJEG UČENICI IZVODE PRAKTIČNU NASTAVU I FERIJALNU PRAKSU

Kako tokom praktične nastave i ferijalne prakse učenici faktički učestvuju u određenom dijelu procesa rada kod poslovnog subjekta, u praksi se pojavilo pitanje inspekcijskog nadzora nad izvođenjem praktične nastave izvan škole i ferijalne prakse te pitanje (ne)postojanja nadležnosti inspektorata rada i zaštite na radu kantonalnih uprava za inspekcijske poslove za vršenje nadzora nad poslovnim subjektom kod kojeg se izvodi ovaj vid nastave odnosno prakse, a imajući u vidu da se radi o odnosima koji nisu regulisani radno-pravnim propisima nad čijom primjenom nadzor vrše gore pomenuti organi. S tim u vezi obratili smo se službenim upitom Inspektoratu rada, zaštite na radu i socijalne zaštite Kantonalne uprave za inspekcijske poslove Kantona Sarajevo.

Inspektorat rada, zaštite na radu i socijalne zaštite Kantonalne uprave za inspekcijske poslove Kantona Sarajevo izdao je je mišljenje¹¹ u kojem navodi da nadzor nad procesom rada poslovnih subjekata, koji uključuje provjeru postojanja i zakonitosti pravne osnove za prisustvo bilo kojeg lica u procesu rada (uključujući i učenika koji obavlja praktičnu nastavu), spada u nadležnost tog organa.

Shodno gore navedenom mišljenju, ovaj inspektorat bi prisustvo učenika u procesu rada kod poslovnih subjekata smatrao zakonitim ukoliko su ispunjeni sljedeći uslovi:

- a) ukoliko učenici učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta u okvirima praktične nastave**
- b) ukoliko se takva nastava odvija u okviru programa ili projekta koji se implementira uz saglasnost nadležnog ministarstva obrazovanja**
- c) ukoliko se inspektorima neposredno predoče dokazi (dokumentacija) iz koje proizilazi da se takva nastava može izvoditi u svakom konkretnom slučaju**
- d) ukoliko postoje dokazi da su osobe koje učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta, u momentu vršenja inspekcijskog nadzora, učenici obrazovne ustanove koja je uključena u obrazovni program (*molimo pogledati tačku b*)**

U vezi sa gore navedenim, stoji pretpostavka da je ovakav stav jednak stavovima i ostalih nadležnih kantonalnih inspekcija. Dodatno, Analiza će na ovom mjestu biti dopunjena i službenim mišljenjem Federalnog inspektorata rada.

¹⁰ Analogno odredbama člana 42. stava (3) Zakona o radu.

¹¹ Vidjeti Prilog 5 uz Analizu.

VI (NE)MOGUĆNOST ZASNIVANJA RADNOG ODNOSA SA UČENIKOM

Kako su zabilježeni slučajevi izražavanja interesa poslovnih subjekata za zaposlenjem učenika koji su pokazali izvanredne rezultate tokom izvođenja praktične nastave, to je od strane privatnog sektora identifikovano pitanje mogućnosti zasnivanja radnog odnosa sa učenikom tokom školovanja.

Uslovi za zasnivanje radnog odnosa sa maloljetnikom propisani su Zakonom o radu. Dodatno, određeni međunarodni standardi regulišu pitanje najniže dobi za zaposlenje. Radi se o Konvenciji MOR-a br. 138 o minimalnoj dobi i Direktivi 94/33/EZ o zaštiti mladih na radu, čija rješenja je ratifikacijom preuzela Bosna i Hercegovina.

Shodno odredbama člana 20. Zakona o radu, sa licem mlađim od 15 godina života ne može se zaključiti ugovor o radu niti se ono može zaposliti na bilo koju vrstu poslova. Nadalje, lice između 15 i 18 godina života može zaključiti ugovor o radu, odnosno zaposliti se uz ispunjenje sljedećih uslova:

- ako pribavi saglasnost zakonskog zastupnika
- ako od ovlaštenog ljekara ili nadležne zdravstvene ustanove pribavi ljekarsko uvjerenje kojim dokazuje da ima opću zdravstvenu sposobnost za rad

Konvencija MOR-a br. 138 dodatno predviđa da najniža dob za zasnivanje radnog odnosa odnosno za rad ne može biti ispod dobi za završetak obaveznog školovanja, ali u svakom slučaju ne smije biti ispod 15 godina života. Nadalje predviđa da se nacionalnim zakonima ili drugim propisima može dopustiti zapošljavanje ili rad osoba koje imaju najmanje 15 godina starosti, ali još nisu završile svoje obavezno školovanje, ukoliko su ispunjeni sljedeći uslovi:

- ako je izvjesno da rad neće biti štetan za njihovo zdravlje ili razvoj i
- ukoliko rad nije takav da šteti njihovom pohađanju škole, sudjelovanju u programima profesionalne orijentacije ili obrazovanja odobrenim od strane nadležne vlasti ili njihovim sposobnostima da imaju korist od nastave koju pohađaju¹²

U naprijed navedenim slučajevima, shodno odredbama člana 7. stav (3) Konvencije, nadležna vlast mora utvrditi djelatnosti u kojima se zapošljavanje i rad mogu dopustiti te mora propisati broj sati i uslove za obavljanje takvog zaposlenja i rada. U momentu sačinjavanja ove Analize, takvi propisi nisu doneseni u FBiH.

U većini kantona u FBiH dobna granica za zasnivanje radnog odnosa (15 godina) se poklapa sa završetkom obaveznog osnovnog obrazovanja. To nije slučaj sa Kantonom Sarajevo, Bosansko-podrinjskim kantonom Goražde i Unsko-sanskim kantonom gdje je srednjoškolsko obrazovanje obavezno u trajanju od 2 godine.

Dakle, iako je Zakon o radu predvidio minimalnu dob od 15 godina života za zasnivanje radnog odnosa, osnovano je tumačiti da je u gore navedenim kantonima, a primjenom obavezujućih međunarodnih standarda, potrebno podići dobnu granicu za zapošljavanje na način da bude usklađena sa završetkom obaveznog srednjoškolskog obrazovanja.

Kada je u pitanju mogućnost zasnivanja radnog odnosa odnosno rada lica starosti ispod 18 godina, potrebno je uzeti u obzir i odredbe Evropske socijalne povelje.

Naime, sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, Evropska socijalna povelja je obavezala zemlje potpisnice, među kojima je i Bosna i Hercegovina, na preuzimanje, *inter alia*, obaveze da predvide kako će radno vrijeme osoba starosti ispod 18 godina biti ograničeno u skladu sa potrebama njihovog razvitka, a posebno njihovim potrebama za stručnim obrazovanjem. S tim u vezi, pored gore navedenih zakonskih uslova, prilikom

¹² Član 7. Konvencije MOR-a br. 138.

zapošljavanja učenika kao maloljetnog lica, potrebno je voditi računa da se njegov razvoj odvija nesmetano te da se zadovolje njegove obrazovne potrebe.

Zaključno, analizom gore navedenih propisa utvrđeno je da postoji mogućnost zasnivanja radnog odnosa sa učenicom uz ispunjenje sljedećih uslova:

- da se radi o učeniku koji je navršio 15 godina starosti i koji ne pohađa obavezno obrazovanje
- da postoji saglasnost zakonskog zastupnika učenika
- da je ovlaštenu ljekar ili nadležna zdravstvena ustanova izdala ljekarsko uvjerenje kojim dokazuje da učenik ima opću zdravstvenu sposobnost za rad
- da se radno vrijeme učenika ograniči u skladu sa potrebama njegovog razvoja, a posebno potrebama za stručnim obrazovanjem.

Dodatno, potrebno je razmotriti eventualne smetnje za zapošljavanje učenika koje bi iz statusa i obaveza učenika mogle proizilaziti iz kantonalnih propisa iz oblasti obrazovanja.

Ukoliko učenik sa navršenih 15 godina i dalje pohađa obavezno obrazovanje, njegovo zapošljavanje bit će dopušteno ukoliko:

- je izvjesno da rad neće biti štetan za njegovo zdravlje ili razvoj
- rad nije takav da šteti njegovom pohađanju škole, sudjelovanju u programima profesionalne orijentacije ili obrazovanja odobrenim od strane nadležne vlasti ili njegovim sposobnostima da ima korist od nastave koju pohađa
- ukoliko nadležna vlast utvrdi djelatnosti u kojima se zapošljavanje i rad mogu dopustiti te propiše broj sati i uslove za obavljanje takvog zaposlenja i rada, a sve u skladu sa Konvencijom MOR-a br. 138.

VII UGOVARANJE OBAVEZNOG RADA UČENIKA PO OKONČANJU ŠKOLOVANJA

Imajući u vidu obaveze finansijske prirode i izdatke koji nastaju za poslovnog subjekta u vezi sa organizacijom praktične nastave i ferijalne prakse, zabilježeno je interesovanje određenih poslovnih subjekata u pogledu mogućnosti ugovaranja obaveznog rada učenika koji obavljaju praktičnu nastavu po okončanju njihovog školovanja.

Naglašavamo da je ovakva praksa u direktnoj suprotnosti sa Ustavom garantovanim slobodama. Naime, sloboda rada je ustavna kategorija koja podrazumijeva pravo čovjeka da slobodno, bez ikakve prisile, lično obavlja rad za koji se sam, svojom voljom, odlučio.

U vezi sa gore navedenim, proizilazi zaključak da ograničavanje slobode rada u bilo kojoj formi nije dozvoljeno te ukoliko bi ugovor o izvođenju praktične nastave sadržavao odredbe tog karaktera iste bi bile ništavne odnosno ne bi obavezivale učenika da ostane na radu kod poslovnog subjekta kod kojeg izvodi praktičnu nastavu po okončanju školovanja.

VIII NAJNIŽA DOB ZA OBAVLJANJE PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA

Kako je federalni zakonodavac propisao zakonsku zabranu rada osoba mlađih od 15 godina, to se javilo pitanje da li se ovo ograničenje treba primijeniti i na slučajeve praktične nastave i ferijalne prakse s obzirom na to da učenici faktički učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta.

Kantonalni propisi iz oblasti srednjeg obrazovanja i odgoja ne regulišu pitanje najniže dobi za obavljanje praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta.

Mišljenja smo da se zakonska zabrana rada osoba mlađih od 15 godina odnosi se isključivo na rad u radnom odnosu, odnosno na oblike zapošljavanja predviđene Zakonom o radu koji ne uključuju praktičnu nastavu i ferijalnu praksu kod poslovnog subjekta. Ovakav zaključak je dodatno potkrijepljen i odredbama Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 138 o najnižoj dobi za zapošljavanje kojima je izričito propisano da se ta Konvencija (a samim tim i odredbe koje se odnose na najnižu dob za zapošljavanje) ne primjenjuje na rad koji obavljaju djeca i mlade osobe u školama općeg, stručnog ili tehničkog obrazovanja ili u drugim ustanovama za izobrazbu, niti na rad koji obavljaju osobe s najmanje 14 godina starosti u poduzećima, ako se takav rad obavlja u skladu sa uslovima propisanim od strane nadležne vlasti nakon savjetovanja s organizacijama zainteresiranih poslodavaca i radnika, gdje one postoje, a sastavni je dio:

- tečaja obrazovanja odnosno izobrazbe za koje je škola ili ustanova za izobrazbu primarno odgovorna
- programa izobrazbe koji se uglavnom ili u cjelosti odvija u poduzeću, a koji program je odobrila nadležna vlast ili
- programa upućivanja ili orijentacije koji ima za cilj olakšati izbor zanimanja ili vrste stručnog osposobljavanja

Zaključno, najniža dob za obavljanje praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta nije predviđena ni domaćim ni međunarodnim propisima.

IX DOPRINOSI ZA OBAVEZNO OSIGURANJE

Federalni propisi koji regulišu oblast obaveznog osiguranja tretiraju učenika na praktičnoj nastavi kod poslovnog subjekta odnosno ferijalnoj praksi kao *lice osigurano u određenim okolnostima* te predviđaju jasnu obavezu obračuna i uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko, te doprinosa za zdravstveno osiguranje za učenike tokom trajanja ovog vida nastave odnosno prakse.

Shodno primjenjivim propisima, doprinosi za obavezno osiguranje učenika tokom praktične nastave i ferijalne prakse uključuju:

- doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje i
- doprinose za zdravstveno osiguranje.

U daljem tekstu Analize slijedi prikaz *de lege lata* i *de lege ferenda* rješenja po pitanju obaveze plaćanja doprinosa za obavezno osiguranje učenika.

A. De lege lata

a. Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje (u daljem tekstu: doprinosi za PIO)

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju predviđa da učenik ima pravo na osiguranje u slučaju invalidnosti i smrti usljed "povrede na radu" i profesionalne bolesti tokom obavljanja praktične nastave kod poslovnog subjekta, odnosno stručne prakse¹³ te svrstava učenika pod kategoriju *lica osiguranih u određenim okolnostima*. Nadalje, dodatno je odredbama Odluke o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje Federacije Bosne i Hercegovine za lica osigurana u određenim okolnostima propisano da je obveznik obračuna i uplate doprinosa za PIO za učenike odgojno-obrazovna ustanova.¹⁴

Shodno odredbama člana 1. stava (1) tačke 2. gore navedene odluke, doprinosi za PIO za učenike plaćaju se u mjesečnom iznosu od 3,00 KM za vrijeme obavljanja praktičnog rada učenika u toku sticanja obrazovanja i odgoja odnosno ako praktična nastava traje kraće od mjesec dana, iznos doprinosa utvrđuje se srazmjerno broju dana za koji se plaća doprinos.

Zaključno, škola ima obavezu obračuna i isplate doprinosa za PIO u mjesečnom iznosu od 3,00 KM za svakog učenika tokom trajanja praktične nastave kod poslovnog subjekta i ferijalne prakse. Napominjemo da se iznos doprinosa smanjuje odnosno utvrđuje srazmjerno broju dana za koji se plaća doprinos ako praktična nastava traje kraće od mjesec dana.^{15 16}

U vezi sa gornjom obavezom, škola je dužna nadležnom uredu Porezne uprave Federacije BiH podnijeti zahtjev za prijavu osiguranja učenika (JS3120 – "Prijava/Odjava lica osiguranih u određenim okolnostima").

Naprijed navedeno je potvrđeno službenim mišljenjem Federalnog ministarstva za rad i socijalnu politiku br. 04/-35/25-673/18 M.T. od 16.03.2018. godine¹⁷ i službenim mišljenjem Porezne uprave Federacije Bosne i Hercegovine br. 13/08-02-3-836-1/20 – Dž. D od 30.06.2020. godine.¹⁸

b. Doprinosi za zdravstveno osiguranje

Zakon o zdravstvenom osiguranju propisuje da učenici koji obavljaju praktičnu nastavu i praktičan rad imaju pravo na zdravstvenu zaštitu za slučajevne povrede na radu i profesionalnih bolesti¹⁹.

Taj zakon nadalje propisuje da su nadležna ministarstva obrazovanja obavezna da obračunavaju i isplaćuju doprinose za zdravstveno osiguranje za učenike koji vrše praktičan rad u vezi s nastavom.²⁰

¹³ Član 17. stav (1) alineja c) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

¹⁴ Član 2. Odluke o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima.

¹⁵ Član 1. stav (1) u vezi sa članom 2. Odluke o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima.

¹⁶ Član 1. stav (2) Odluke o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima.

¹⁷ Vidjeti Prilog 1 uz Analizu.

¹⁸ Vidjeti Prilog 9 uz Analizu.

¹⁹ Član 28. stav (1) tačka 1. Zakona o zdravstvenom osiguranju.

²⁰ Član 86. stav (1) tačka 8. Zakona o zdravstvenom osiguranju.

Prema mišljenju Federalnog ministarstva zdravstva br. 07-37-2986/18 od 14.05.2018. godine²¹ zdravstveno osiguranje učenika po drugom osnovu ne isključuje obavezu plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje za slučajeve “povrede na radu” i profesionalnih bolesti tokom praktičnog rada u vezi s nastavom.

U vezi sa gore navedenim, u praksi i dalje postoji nerazumijevanje o tome da li se u slučaju doprinosa za zdravstveno osiguranje učenika za slučajeve povrede na radu i profesionalnih oboljenja radi o “posebnom doprinosu” te neodumice u pogledu veze tog doprinosa sa doprinosom za “redovno” zdravstveno osiguranje koje učenik ostvaruje preko roditelja/ staratelja učenika ili nadležnog ministarstva obrazovanja te sa “posebnim doprinosom” za penzijsko i invalidsko osiguranje učenika. Ovakvo nerazumijevanje dodatno usložnjava i činjenica da je Federalno ministarstvo zdravstva izdalo suprotstavljena mišljenja u vezi s navedenim pitanjem.

Kako je i navedeno naprijed u tekstu, Federalno ministarstvo zdravstva je 2018. godine izdalo mišljenje u kojem jasno navodi da zdravstveno osiguranje učenika po drugom osnovu ne isključuje obavezu plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje za slučajeve “povrede na radu” i profesionalnih bolesti tokom praktične nastave, što upućuje na zaključak da se radi o “posebnom doprinosu” za zdravstveno osiguranje za slučajeve povrede na radu i profesionalnih oboljenja. S obzirom na to da niti jedan podzakonski propis ne razrađuje dodatno ovo pitanje, zatražili smo pojašnjenje ovog pitanja od Federalnog ministarstva zdravstva koje je nas je dalje uputilo na kantonalna ministarstva obrazovanja. Pitanje “posebnog zdravstvenog osiguranja” učenika tokom praktične nastave i ferijalne prakse ostaje otvoreno i u praksi će primjena člana 28. stava (1) tačke 1. Zakona o zdravstvenom osiguranju biti sporna sve do utvrđivanja jedinstvenog stava od strane nadležnog federalnog ministarstva.

B. De lege ferenda

Shodno odredbama člana 37. stava (1) tačke a) Prijedloga Zakona o doprinosima²² za lica osigurana u određenim okolnostima u skladu sa propisima iz obaveznog osiguranja odnosno u konkretnom slučaju za osiguranike po osnovu obavljanja obaveznog praktičnog rada u toku sticanja obrazovnog odgoja, koji nisu osigurani po drugom osnovu, obveznici obračunavanja i plaćanja doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje i na zdravstveno osiguranje za slučaj ozljede na radu i profesionalne bolesti su obrazovno-odgojne ustanove.

Gore navedene odredbe Prijedloga Zakona o doprinosima su u direktnoj suprotnosti sa odredbama člana 86. stava (1) tačke 8. Zakona o zdravstvenom osiguranju, koji predviđa obavezu uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje za učenike koji vrše praktičan rad u vezi s nastavom kao obavezu tijela uprave kantona nadležnog za obrazovanje (*ministarstva obrazovanja*).

Nadalje odredbe Prijedloga Zakona o doprinosima koje regulišu visinu posebnog doprinosa za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu i profesionalne bolesti u koliziji su sa Odlukom o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima, koja predviđa da se doprinosi za PIO za učenike plaćaju u mjesečnom iznosu od 3,00 KM odnosno u iznosu srazmjernom broju dana za koji se plaća doprinos.

Naime, stopa doprinosa za oba posebna doprinosa (*PIO i zdravstveno osiguranje*) iznosi 5% a u skladu sa članom 9. stav (3) i članom 10. tačka c. podtačka 3. Prijedloga Zakona o doprinosima.

Uzevši u obzir odredbe Prijedloga Zakona o doprinosima koje se odnose na osnovicu za obračun doprinosa, a pod pretpostavkom da se pri izračunu osnovice uzima u obzir posljednja prosječna bruto plata objavljena od strane

²¹ Vidjeti Prilog 3 uz Analizu.

²² U momentu sačinjavanja ove Analize dostupan je Prijedlog Zakona o doprinosima iz juna 2018. godine.

Federalnog zavoda za statistiku²³, mjesečni iznos na ime doprinosa za PIO odnosno doprinosa za posebno zdravstveno osiguranje shodno Prijedlogu Zakona o doprinosima iznosi 26,21 KM (524,30 KM x 5%).²⁴

Kada novi Zakon o doprinosima stupi na snagu, a pod uslovom da bude donesen i usvojen u tekstu istovjetnom tekstu naprijed analiziranog Prijedloga Zakona o doprinosima, obveznik uplate doprinosa za obavezno osiguranje učenika tokom praktične nastave kod poslovnog subjekta će biti škola. Mjesečni iznos doprinosa za PIO će biti značajno povećan – sa 3,00 KM na 26,21 KM po učeniku.

Dodatno, škola bi, shodno Prijedlogu Zakona o doprinosima, trebala preuzeti i obavezu uplate doprinosa za posebno zdravstveno osiguranje učenika u mjesečnom iznosu od po 26,21 KM po učeniku, a koju obavezu po trenutno važećem Zakonu o zdravstvenom osiguranju ima ministarstvo obrazovanja.

Međutim, s obzirom na to da su odredbe Prijedloga Zakona o doprinosima u koliziji sa gore navedenim propisima, ostaje da se vidi na koji način će sukob propisa biti riješen u praksi, ukoliko novi Zakon o doprinosima bude donesen i usvojen u tekstu istovjetnom onom naprijed analiziranog Prijedloga Zakona o doprinosima.

X PORESKI TRETMAN NAKNADA ISPLAĆENIH UČENICIMA

A. De lege lata

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija br. 04-14-1-6007/18 E.J. od 28.09.2018.²⁵ godine definira tretman prihoda ostvarenih na osnovu naknada koje prime učenici koji obavljaju učeničku praksu kod poslovnog subjekta, a na osnovu Zakona o porezu na dohodak. Shodno navedenom mišljenju, prihodi koji učenici ostvare tokom učeničke prakse nisu izuzeti od plaćanja poreza na dohodak. Nadalje, mišljenjem Federalnog ministarstva finansija br. 05-02-4-4139/20 od dana 17.06.2020. godine²⁶, te mišljenjem Porezne uprave Federacije Bosne i Herecegovine br. 13/08-02-3-836-1/20 – Dž. D od 30.06.2020. godine²⁷ potvrđeno je da se pored finansijske naknade koju bi učenici primili tokom praktične nastave i ostale naknade koje bi učenici primili tokom praktične nastave smatraju oporezivima (npr. topli obrok u vidu obezbjeđenja ishrane kod poslovnog subjekta ili novčana naknada za troškove ishrane, naknada za prevoz, naknada za troškove ljekarskog pregleda i sl.), uzevši u obzir činjenicu da učenici koji izvode praktičnu nastavu tokom redovnog školovanja nisu izuzeti od oporezivanja kao fizička lica u skladu sa odredbama člana 3. Zakona o porezu na dohodak.

Dakle, u vezi s novčanim naknadama koje bi se isplaćivale učenicima shodno odredbama članova 5. i 6. Zakona o porezu na dohodak, uzimajući u obzir da isti nemaju status zaposlenika kod isplatilaca naknada na osnovu člana 70 b. stav 3. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na

²³ Tekst Prijedloga Zakona o doprinosima nije definisao pojam "prosječne plate". Napominjemo da ovdje postoji mogućnost da Prijedlog Zakona o doprinosima nije terminološki usklađen te da se pod "prosječnom platom" misli na prosječnu neto platu. Gore navedeni obračun doprinosa je urađen pod pretpostavkom da se pod "prosječnom platom" podrazumijeva prosječna bruto plata objavljena od strane Federalnog zavoda za statistiku.

²⁴ Obračun doprinosa izvršila je gđa. Dželila Kramer, ekspertica iz oblasti poreza i doprinosa.

²⁵ Vidjeti Prilog 4 uz Analizu.

²⁶ Vidjeti Prilog 7 uz Analizu.

²⁷ Vidjeti Prilog 9 uz Analizu.

dohodak, isplatioci naknada su dužni prilikom svake isplate takvih naknada obračunati, obustaviti i uplatiti porez na dohodak po stopi od 10%.

Prijava poreza na dohodak po gore navedenim osnovima vrši se u roku od pet dana nadležnoj jedinici Porezne uprave Federacije BiH putem obrasca APR – 1036 – Akontacija poreza po odbitku rezidenta.

B. De lege ferenda

Prijedlogom Zakona o porezu na dohodak predviđen je gornji limit kada je u pitanju mjesečni iznos naknade u vezi s troškovima prakse i obrazovanja učenika na redovnom školovanju koji ne podliježe oporezivanju.²⁸

Odredbama člana 8. stav 2. tačka e) Prijedloga Zakona o porezu na dohodak predviđeno je da se mjesečna naknada u iznosu do 150,00 KM na ime troškova prakse i obrazovanja učenika na redovnom školovanju smatra prihodom koji nije uključen u osnovicu za porez na dohodak.

Kako se Prijedlog Zakona referiše na naknadu za “troškove prakse i obrazovanja”, to se ne može sa sigurnošću zaključiti da se finansijska naknada koju bi učenici eventualno ostvarili (“zaradili”) tokom obavljanja praktične nastave kod poslovnog subjekta i ferijalne prakse ima smatrati naknadom u smislu gore navedenog člana Prijedloga Zakona.

S tim u vezi smatramo da je neophodno pribaviti službeno mišljenje nadležnih organa u FBiH o ovom pitanju nakon što i ukoliko ovaj zakon stupi na snagu.

XI MJERE ZAŠTITE ZDRAVLJA I SIGURNOSTI TOKOM IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE

Novi Zakon o zaštiti na radu stupio je na snagu u Federaciji Bosne i Hercegovine dana 07.11.2020. godine.

Prema članu 5. stav (1) tačka d) Zakona o zaštiti na radu, učenici imaju pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu tokom obavljanja praktične nastave. Ovaj zakon nadalje predviđa da su poslodavci (tj. poslovni subjekti kod kojih se izvodi praktična nastava) obavezni osigurati sigurnost i zaštitu na radu učenicima tokom realizacije praktične nastave.²⁹

Iako se Zakon u daljem tekstu referiše samo na radnike, osnovan je zaključak da se Zakon primjenjuje i na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta, uzevši u obzir odredbe gore navedenog člana 5. Zakona i mišljenje nadležnog ministarstva izdato na osnovu ranije važećeg Zakona o zaštiti na radu (“Službeni list SRBiH”, broj 22/90).³⁰

²⁸ U momentu sačinjavanja Analize dostupan je Prijedlog Zakona o porezu na dohodak iz juna 2018. godine.

²⁹ Član 5. stav (2) Zakona o zaštiti na radu.

³⁰ Napominjemo da je ranije važeći Zakon o zaštiti na radu sadržavao odredbe identične odredbama člana 5. stav (1) novog Zakona.

Naime, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike izdalo je službeno mišljenje br. 03-30/11-41/20 AG dana 29. januara 2020³¹, u kojem navodi da pravo na zaštitu na radu imaju sva lica koja se nalaze na radu po bilo kom osnovu, uključujući učenike na praktičnoj nastavi u organizaciji odnosno kod poslodavca te da zaštitu na radu u tom slučaju obezbjeđuje organizacija odnosno poslodavac. Shodno navedenom, ovo ministarstvo dalje navodi da je poslodavac obavezan učenicima koji se nalaze na praktičnoj nastavi i stručnoj praksi obezbijediti sve mjere zaštite na radu odnosno mjere kojima se neposredno obezbjeđuje sigurnost na radu i mjere u vezi sa uslovima rada. Ministarstvo je, nadalje, u vezi sa uslovima rada iznijelo stav da maloljetni učenici ne bi smjeli izvoditi praktičnu nastavu niti ferijalnu praksu na poslovima gdje je dobna granica poseban uslov rada predviđen Pravilnikom o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta s posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima ("Službene novine FBiH", broj 92/16).

**Na ovom mjestu napominjemo da je novi Zakon o zaštiti na radu propisao da Pravilnik o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta sa posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima ("Službeni list SR BiH", broj 2/91) ostaje na snazi do momenta donošenja propisa iz člana 89. Zakona o zaštiti na radu.*

Shodno odredbama Zakona o zaštiti na radu poslodavac je dužan, *inter alia*, da:

- a. organizuje poslove sigurnosti i zaštite zdravlja na radu
- b. vrši procjenu rizika za svako radno mjesto i utvrđuje poslove sa povećanim rizikom, na način i pod uslovima utvrđenim tim zakonom
- c. omogućiti radniku da se prije stupanja na rad upozna sa mjerama sigurnosti i zaštite na radu
- d. donese interni akt o zaštiti na radu
- e. osposobljava radnike za siguran rad
- f. osigurava radnicima sredstva i opremu lične zaštite i njihovo korištenje
- g. osigurava periodične ljekarske preglede radnika koji rade na poslovima na kojima postoje povećani rizici po zdravlje i preduzima mjere za sprečavanje nastanka invaliditeta i profesionalnih oboljenja radnika
- h. osigurava periodične preglede sredstava rada i sredstava i opreme lične zaštite pri radu, u skladu sa tehničkim standardima
- i. osigurava periodične preglede i ispitivanja fizičkih, hemijskih i bioloških štetnosti i mikroklima u radnoj okolini
- j. osigurava periodične preglede i ispitivanja sredstava rada i opreme, radnih i pomoćnih prostorija i sredstava i opreme lične zaštite, koji ne podliježu obaveznim periodičnim pregledima i ispitivanjima, na način, po postupku i u rokovima utvrđenim općim aktom
- k. provodi mjere zaštite od požara u skladu sa posebnim propisima
- l. provodi mjere za osiguranje prve pomoći
- m. unapređuje sigurnost i zaštitu zdravlja na radu, itd.³²³³

Nadalje, Zakon eksplicitno propisuje da mjere zaštite koje provodi poslodavac i koje se odnose na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu ne smiju radnicima prouzrokovati finansijske obaveze.³⁴ Novi Zakon o zaštiti na radu uveo je obavezu

³¹ Prilog 6 uz Analizu.

³² Član 22. Zakona o zaštiti na radu.

³³ Oblast zaštite na radu je opširna i zahtijeva dodatnu analizu, te su s tim u vezi na ovom mjestu navedene samo neke od mjera zaštite na radu predviđene odredbama Zakona o zaštiti na radu.

³⁴ Član 31. Zakona o zaštiti na radu.

poslodavca da izvrši osposobljavanje radnika za siguran i zdrav rad kod zasnivanja radnog odnosa, odnosno premještaja na druge poslove, prilikom uvođenja nove tehnologije ili novih sredstava za rad, kao i kod promjene procesa rada koji može prouzrokovati promjenu mjera za siguran i zdrav rad, te izričito propisao da radnici ne mogu biti raspoređeni na radna mjesta na kojima će samostalno obavljati poslove prije nego što budu osposobljeni za siguran i zdrav rad.³⁵

Osposobljavanje radnika za siguran i zdrav rad poslodavac obavlja teorijski i na praktičan način. Provjera teorijske i praktične osposobljenosti radnika za siguran i zdrav rad obavlja se na radnom mjestu.³⁶ Za poslodavce koji prekrše odredbe Zakona o zaštiti na radu propisane su novčane kazne u iznosu od 1.000,00 KM do 15.000,00 KM, u zavisnosti od vrste prekršaja.

Shodno odredbama člana 5. Zakona o zaštiti na radu, osnovano je zaključiti da se sve naprijed navedeno analogno primjenjuje i na učenike tokom praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta.

Zaključno, poslovni subjekt je obavezan osigurati provođenje svih mjera sigurnosti i zaštite na radu tokom organizacije praktične nastave predviđenih propisima koji regulišu tu oblast. U vezi s tim, napominjemo da je oblast zaštite na radu opširna i kompleksna i zahtijeva dodatnu analizu za svaki pojedini obrazovni profil, te su s tim u vezi u Analizi navedene samo neke od mjera zaštite na radu predviđene odredbama Zakona o zaštiti na radu.

Maloljetni učenici ne smiju izvoditi praktičnu nastavu niti ferijalnu praksu na poslovima gdje je dobna granica poseban uslov rada predviđen Pravilnikom o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta s posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima ("Službene novine FBiH", broj 92/16).

XII MJERE ZDRAVSTVENOG NADZORA TOKOM OBAVLJANJA PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA

Uzevši u obzir informacije zaprimljene od nadležne inspekcije posredstvom vanjskog konsultanta, svo osoblje poslovnog subjekta koji obavlja djelatnost za koju Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti predviđa obavezni zdravstveni nadzor odnosno sanitarnu zaštitu – uključujući učenike koji obavljaju praktičnu nastavu kod gore navedenog poslovnog subjekta – mora proći odgovarajući zdravstveni nadzor, odnosno mora posjedovati sanitarnu knjižicu.

Stoga, uzimajući u obzir ove informacije, učenici:

- koji obavljaju praktičnu nastavu u proizvodnji ili prometu namirnica ili snabdijevanju stanovništva pitkom vodom, a koji na mjestu izvođenja praktične nastave dolaze u kontakt sa namirnicama odnosno pitkom vodom
- koji obavljaju praktičnu nastavu u zdravstvenim ustanovama
- koji obavljaju praktičnu nastavu sa samostalnim stručnjacima
- koji obavljaju praktičnu nastavu u ustanovama za socijalnu skrb
- koji obavljaju praktičnu nastavu u obrazovnim ustanovama
- koji sudjeluju u proizvodnji, opremanju i izdavanju lijekova ili na neki drugi način dolaze u direktan kontakt s lijekovima

³⁵ Članovi 46. i 47. Zakona o zaštiti na radu.

³⁶ Član 48. Zakona o zaštiti na radu.

- koji obavljaju praktičnu nastavu u području higijenske njege (javno kupatilo, brijačnica, frizerski salon i salon ljepote, itd.)
- koji obavljaju praktičnu nastavu u proizvodnji ili stavljanju na tržište kozmetičkih proizvoda, podliježu zdravstvenom nadzoru u smislu Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti.³⁷

U pogledu praktične nastave kod poslovnog subjekta, moglo bi se protumačiti da zdravstveni nadzor uključuje, *inter alia*:

- zdravstveni pregled učenika prije započinjanja praktične nastave kod poslovnog subjekta
- zdravstveni pregled učenika nakon zaraznih bolesti
- povremene zdravstvene preglede tokom obavljanja praktične nastave kod poslovnog subjekta (*za učenike koji obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta u proizvodnji ili prometu namirnica ili opskrbljivanju stanovništva pitkom vodom, provodi se svakih šest mjeseci.*³⁸ *U drugim slučajevima koji su navedeni iznad, povremeni zdravstveni pregledi provode se jedanput godišnje*³⁹).⁴⁰

Shodno odredbama člana 38. stav 1. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti poslodavac je obavezan snositi troškove zdravstvenog pregleda prije zasnivanja radnog odnosa – zaključivanja ugovora o radu odnosno troškove povremenih zdravstvenih pregleda radnika u toku trajanja zaposlenja. Kako se navedene odredbe odnose isključivo na obavezu poslodavca prema radniku koji sa poslodavcem imaju zaključen ugovor o radu, to ne možemo izvesti zaključak da se isto može primijeniti i na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta, usljed čega pitanje snošenja troškova zdravstvenih pregleda učenika ostaje otvoreno. Prema našim saznanjima, ove troškove u praksi snose ili učenici/roditelji samostalno ili škola, ovisno od kantona do kantona. U vezi sa navedenim, svakako je nužno propisima jasno definisati čija je obaveza snošenja troškova u vezi sa poduzimanjem mjera zdravstvenog nadzora koje proizilaze iz Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti prema učenicima na praktičnoj nastavi.

Uzevši u obzir da Zakon o zaštiti od zaraznih bolesti ne reguliše eksplicitno pitanje zdravstvenog nadzora nad učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu, te da se gore navedene mjere odnose na lica u radnom odnosu kod poslovnog subjekta, sve naprijed navedeno važi pod pretpostavkom da se ovaj zakon analogno primjenjuje na sva lica koja učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta, a što je i potvrđeno usmenom informacijom zaprimljenom od strane nadležne sanitarne inspekcije. Međutim, kako je Federalno ministarstvo zdravstva nadležno tijelo za izdavanje zvaničnih mišljenja o pitanjima koja proizilaze iz ovog zakona, obratili smo se tom organu sa zahtjevom za izdavanje mišljenja o tome da li se Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti primjenjuje na praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta i ferijalnu praksu, s ciljem potpunog eliminisanja različite interpretacije navedenih zakonskih odredbi. Međutim, iako se radi o propisima iz nadležnosti tog ministarstva, Ministarstvo nas je putem dopisa od dana 16.06.2020. godine uputilo da se sa naprijed iznesenim pitanjima obratimo nadležnim kantonalnim ministarstvima obrazovanja.

Uzevši u obzir prirodu i značaj mjera zdravstvenog nadzora propisanih Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti te dobra koja se štite odredbama tog zakona, kao i stav i praksu sanitarnih inspekcija, osnovano je zaključiti da se gore opisane mjere zdravstvenog nadzora imaju poduzeti prema svim licima koja učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta, neovisno o

³⁷ Analogna primjena odredbi člana 30. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti.

³⁸ Analogna primjena odredbi člana 31. stava 2. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti.

³⁹ Analogna primjena odredbi člana 31. stava 3. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti.

⁴⁰ Zdravstveni pregledi tih osoba obavljaju se i kada se zarazne bolesti pojave na mjestu izvođenja praktične nastave ili u njihovu domaćinstvu te kada to naloži nadležna sanitarna inspekcija.

tome da li su zaposlenici. Obavezu poduzimanja tih mjera ima poslovni subjekt kod kojeg se izvodi praktična nastava odnosno ferijalna praksa.

XIII DELIKTNA ODGOVORNOST UČENIKA

Kod određivanja deliktne odgovornosti maloljetnika, postoje posebna pravila zasnovana na starosti maloljetnika. U nekim slučajevima, roditelji ili druge osobe kojima je povjeren nadzor nad maloljetnikom, odgovorni su za štetne radnje maloljetnika, slično kao što su poslodavci odgovorni za štetne radnje svojih radnika, uprkos tome što oni nisu počinili štetnu radnju.

Shodno Zakonu o obligacionim odnosima, lice sa navršениh 14 godina smatra se deliktно odgovornim. S tim u vezi, ukoliko učenik sa navršениh 14 godina prouzrokuje štetu poslovnom subjektu smatrat će se odgovornim za nastalu štetu. Ako je štetu poslovnom subjektu prouzrokovao maloljetni učenik sposoban za rasuđivanje, a koji nije u stanju da sam nadoknadi štetu, uz ispunjenje uslova predviđenih gore navedenim zakonom, roditelji su obavezni nadoknaditi štetu u njegovo ime.

Pored toga, ukoliko je maloljetni učenik starosne dobi od 14 ili više godina tokom praktične nastave kod poslovnog subjekta bio pod nadzorom škole, učenik i škola smatrat će se solidarno odgovornim za štetu koja je prouzrokovana poslovnom subjektu. Međutim, škola se može osloboditi odgovornosti ukoliko dokaže da je vršila nadzor nad učenikom na način na koji je bila i obavezna ili da bi šteta nastala i pri brižljivom vršenju nadzora. Isto vrijedi ukoliko je ovakav učenik bio pod nadzorom poslovnog subjekta i pričinio štetu trećoj strani – poslovni subjekt i učenik će se smatrati solidarno odgovornim, a poslovni subjekt se može osloboditi odgovornosti pod istim uslovima koji važe i za školu.

XIV SADRŽAJ I NAČIN VOĐENJA EVIDENCIJE O UČENICIMA KOJI OBAVLJAJU PRAKTIČNU NASTAVU KOD POSLOVNOG SUBJEKTA

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu predviđa obavezu poslovnih subjekata da vode evidenciju o redovnim učenicima ustanova za strukovno obrazovanje koji kod poslodavca pohađaju praktičnu nastavu i vježbe.⁴¹

Prema odredbama člana 4. stava (2) Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu, evidencija koju poslodavac vodi, *inter alia*, o redovnim učenicima ustanova za strukovno obrazovanje koji kod poslodavca pohađaju praktičnu nastavu i vježbe, sadrži sljedeće podatke:

- 1) ime i prezime
- 2) jedinstveni matični broj
- 3) spol
- 4) dan, mjesec i godinu rođenja
- 5) mjesto, općinu i državu rođenja

⁴¹ Član 4. stav (1) tačka 3. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu.

- 6) prebivalište odnosno boravište
- 7) broj, datum i naziv akta na osnovu kojeg lice iz stava ovoga člana radi kod poslodavca te dokaz o ispunjavanju propisanih uslova za obavljanje tih poslova
- 8) naziv posla
- 9) mjesto rada
- 10) dan početka rada
- 11) dan prestanka rada

Poslovni subjekti su dužni voditi evidenciju od dana započinjanja praktične nastave kod poslovnog subjekta do dana njenog završetka.

Ova evidencija se čuva u arhivi poslovnog subjekta najmanje pet godina.⁴² Evidencija se vodi pisano u obliku knjige, a može se voditi i u elektronskom obliku.⁴³ Međutim, nadležna inspekcija je izdala mišljenje da se evidencija u svakom slučaju mora voditi u pisanom obliku – u obliku knjige.

Učenici su dužni odmah prijaviti poslovnom subjektu svaku promjenu gore navedenih podataka, odnosno najkasnije u roku od osam dana od dana nastanka promjene.⁴⁴

⁴² Član 5. stav 2. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu.

⁴³ Član 5. stav 3. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu.

⁴⁴ Član 6. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu.